

PIENIĄDZ
WE WCZESNOBIZANTYŃSKIEJ
LITERATURZE
HAGIOGRAFICZNEJ

IRENEUSZ MILEWSKI

PIENIĄDZ
WE WCZESNOBIZANTYŃSKIEJ
LITERATURZE
HAGIOGRAFICZNEJ

WDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2025

Recenzent

Prof. dr hab. Mirosław J. Leszka

Redaktor Wydawnictwa
Izabela Pałasz-Alwasiak

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Na pierwszej stronie oraz grzbiecie okładki follis cesarza Justyniana,
fot. Ireneusz Milewski

Skład i łamanie

PRACOWNIA

Publikacja sfinansowana ze środków Prorektora Uniwersytetu Gdańskiego
ds. Badań Naukowych w ramach Programu Humanistyki Gdańskiej
oraz Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-764-4

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis rzeczy

Wprowadzenie	7
1. Wczesnobizantyński rynek pieniężny	12
1.1. Uwagi wprowadzające	12
1.2. Jednostki pieniężne we wczesnobizantyńskiej literaturze	
hagiograficznej	22
1.2.1. Pieniądz bity w złocie	22
1.2.2. Pieniądz bity w srebrze	24
1.2.3. Pieniądz bity w brązie	26
1.2.4. Terminologia wątpliwa poznawczo (<i>denarios/denarius, dinar,</i>	
<i>dareikos</i>)	28
2. Pieniądz w życiu codziennym społeczeństwa wczesnobizantyńskiego	32
2.1. Ceny	32
2.1.1. Ceny produktów spożywczych	32
2.1.2. Ceny niewolników	35
2.1.3. Ceny odzieży	43
2.1.4. Ceny innych towarów i usług	47
2.2. Płace	51
2.2.1. Zarobki robotników najemnych	51
2.2.2. Zarobki lekarzy	54
2.2.3. Zarobki prostytutek oraz stręczycieli	55
2.3. Ludzie interesu	63
2.3.1. Bankierzy i lichwiarze	63
2.3.2. Kupcy i handlarze	71
2.4. Podatki i czynsze dzierżawne	81
2.5. Majątek wiernych świeckich	94
2.5.1. Majątek arystokracji	94
2.5.2. Majątek mniej zamożnych wiernych	109
2.6. Pieniądz w działalności Kościoła	112
2.6.1. Źródła majątku	112
2.6.1.1. Darowizny dworu cesarskiego	112
2.6.1.2. Prywatni darczyńcy (arystokracja i mniej zamożni	
wierni)	121
2.6.2. Inne źródła majątku kościelnego (handel zbożem oraz innymi	
produktami spożywczymi, działalność pożyczkowa,	
dochody z najmu oraz dzierżawy nieruchomości)	125

2.6.3. Inne relacje obrazujące kondycję ekonomiczną Kościoła	133
2.6.4. Wydatki (działalność dobroczynna)	136
2.6.5. Inne kwestie związane z administrowaniem majątkiem kościelnym	144
2.6.6. Prywatny majątek biskupa oraz pozakościelne zajęcia zarobkowe duchowieństwa	146
2.7. Pieniądz we wspólnotach monastycznych	147
2.7.1. Źródła majątku	148
2.7.1.1. Dochód uzyskiwany z pracy własnej oraz z jałmużny	148
2.7.1.2. Darowizny, spadki oraz działalność pożyczkowa	152
2.7.2. Wydatki (działalność dobroczynna)	164
2.8. Pieniądz w innych dziedzinach życia	166
2.8.1. Nagrody pieniężne, łapówki, grzywny, konfiskaty mienia	166
2.8.2. Badanie jakości kruszcu zmonetaryzowanego	170
2.8.3. Zbójectwo i okup	172
2.8.4. Inne przypadki	174
3. Inne aspekty obecności pieniądza we wczesnobizantyńskiej literaturze hagiograficznej	178
3.1. Moralna ocena dysponowania pieniądzem oraz innymi dobrami materialnymi we wczesnobizantyńskich tekstach hagiograficznych. Uwagi wprowadzające	178
3.1.2. <i>Exempla</i>	181
3.2. Ikonografia pieniądza	191
3.2.1. Ikonografia pieniądza epoki konstantyńskiej	192
3.2.1.1. Solid z popiersiem cesarzowej Heleny	192
3.2.1.2. Monety z wizerunkiem cesarza Konstantyna	195
3.2.1.3. Teodoret z Cyru o ikonografii pieniądza	205
3.2.1.4. Moneta opatrzona „podobizną” ziemskiego władcy. Relacja w <i>Vita Symeonis Stylitae</i>	208
Zakończenie	209
Wykaz skrótów	213
Bibliografia	217
Money in early Byzantine hagiographic literature (Summary)	248